T.B.M.M. - YENİ YOL
Grup Başkanlığı
Tarih : 05.11.26
Sayı : 118

10/4996

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye genelindeki ceza infaz kurumlarında yaşanan kapasite aşımının, tutuklu ve hükümlülerin barınma, sağlık, beslenme, hijyen ve temel insan haklarına erişiminde ortaya çıkan sorunların, tutuklama tedbirinin uygulanmasındaki yapısal problemlerin ve ceza infaz sisteminin rehabilitasyon işlevindeki yetersizliklerin bütün yönleriyle araştırılması, ceza infaz kurumlarındaki insan onuruna aykırı koşulların giderilmesi, tutuklu ve hükümlülerin temel haklarının korunması ve ceza adaleti sisteminin iyileştirilmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz. **05.11.2026**

Doç. Dr. Selçuk Özdağ
Muğla Milletvekili
Grup Başkanvekili

GEREKÇE

Türkiye'de ceza infaz kurumlarının mevcut durumu, kapasite yetersizliğiyle açıklanamayacak ölçüde ciddi ve çok boyutlu sorunlar barındırmaktadır. Cezaevlerindeki aşırı doluluk, tutuklu ve hükümlülerin temel yaşam koşullarını doğrudan etkilerken sağlık, barınma, beslenme, hijyen, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerine erişim bakımından da önemli hak ihlali risklerini beraberinde getirmektedir. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün yayımladığı verilere göre, Türkiye genelinde toplam 304.184 kişi kapasiteli 402 ceza infaz kurumunda 434.337 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bu veriler, ceza infaz kurumlarının mevcut kapasitesinin neredeyse 130 bin kişi aşıldığını ve doluluk oranının yaklaşık %140'a ulaştığını ortaya koymaktadır. Cezaevlerinde bulunan kişilerin 315.908'i kapalı, 118.429'u açık ceza infaz kurumlarında tutulurken 362.538'i hükümlü, 71.799'u ise tutuklu statüsündedir.

Söz konusu rakamlar istatistiksel bir kapasite sorununu değil, yüz binlerce insanın yaşam koşullarını doğrudan ilgilendiren ciddi bir insan hakları meselesini ifade etmektedir. Nitekim bazı ceza infaz kurumlarında koğuş kapasitelerinin çok üzerinde tutuklu ve hükümlü barındırıldığı, 20-25 kişilik koğuşlarda 50'yi aşkın mevcudun bulunduğu, yeterli yatak temin edilemediği ve mahpusların yerlerde, ortak yaşam alanlarında, hatta tuvalet önlerinde uyumak zorunda kaldığı yönünde iddialar kamuoyuna yansımaktadır. **Bu koşulların insan onuruyla bağdaşmadığı açıktır.**

Devlete emanet olan, devletin gözetimi ve sorumluluğu altında bulunan tutuklu ve hükümlülerin sağlıklı ve insani koşullarda barındırılması anayasal ve hukuki bir yükümlülüktür. **Kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmış olmaları, yaşam, sağlık ve insan onuruna uygun muamele görme haklarının ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir.**

Ceza infaz kurumlarındaki aşırı doluluk, sağlık hizmetlerine erişimi de olumsuz etkilemektedir. Özellikle kronik hastalığı bulunan, ağır hasta, engelli ve ileri yaştaki mahpusların düzenli muayene, tedavi, ilaç ve hastaneye sevk süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar, üzerinde önemle durulması gereken hususlardır. Sağlık personelinin yetersizliği, hastane sevklerinde yaşanan gecikmeler ve ceza infaz kurumlarının fiziki koşullarının hasta ve engelli mahpusların ihtiyaçlarına uygun olmaması, sağlık hakkının etkin biçimde kullanılmasını güçleştirmektedir. Aynı şekilde cezaevlerinde yeterli ve dengeli beslenme, temiz içme suyuna erişim, kişisel hijyen malzemelerinin temini, havalandırma, sıcak su, ısınma ve ortak kullanım alanlarının temizliği gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan sorunların da kapsamlı biçimde incelenmesi gerekmektedir. Aşırı kalabalık koğuşların bulaşıcı hastalık risklerini artırması, mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilemesi önemli bir başka sorundur.

Ceza infaz kurumlarında bulunan kadınların, çocukların, yaşlıların, engellilerin ve özel bakım ihtiyacı bulunan kişilerin durumları ise ayrıca değerlendirilmelidir. Özellikle çocukların eğitim, gelişim ve rehabilitasyon haklarının korunması, anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında yaşamak zorunda kalan çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve kadın mahpusların sağlık ile kişisel bakım hizmetlerine erişimi bakımından mevcut uygulamaların yeterliliği araştırılmalıdır. Öte yandan Türkiye'deki cezaevi nüfusunun ulaştığı boyut, uluslararası karşılaştırmalarda da dikkat çekici bir seviyededir. Avrupa Konseyi ve Lozan Üniversitesi tarafından hazırlanan Ceza İstatistikleri Raporu'na göre Türkiye, 31 Ocak 2025 itibarıyla her 100 bin kişiye düşen yaklaşık 450 mahpusla Avrupa Konseyi ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'deki hapsedilme oranının yüksekliği, ceza adaleti sisteminin yapısal özellikleri ve özgürlüğü bağlayıcı tedbirlerin uygulanma biçimleri bakımından kapsamlı bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu tablo karşısında cevaplandırılması gereken temel sorulardan biri, **Türkiye'de cezaevlerinin neden sürekli dolduğu ve mevcut kapasite artışlarına rağmen cezaevi nüfusunun neden artmaya devam ettiğidir.** Bir başka önemli mesele ise tutuklama tedbirinin uygulanma biçimidir. Hukuk devleti ilkesinin ve masumiyet karinesinin doğal sonucu olarak **tutuklama, peşin bir cezalandırma aracı değil, ancak kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesi hâlinde başvurulabilecek "istisnai" bir koruma tedbiridir.** Asıl olan kişilerin tutuksuz yargılanması, tutuklamanın ise somut gerekçelere dayalı olarak ölçülü ve zorunlu hâllerde uygulanmasıdır. Buna rağmen ceza infaz kurumlarında 71.799 kişinin henüz kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü bulunmaksızın tutuklu statüsünde tutulması,

tutuklama kararlarının gerekçelendirilmesi, tutukluluk süreleri, tutukluluğun devamına ilişkin değerlendirmeler ve adli kontrol gibi alternatif koruma tedbirlerinin etkinliği konusunda inceleme yapılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle somut kaçma veya delilleri karartma riski bulunmayan durumlarda daha hafif koruma tedbirlerine başvurulup başvurulmadığı araştırılmalıdır.

Ceza adaleti sisteminin temel amaçlarından biri, suç işleyen bireylerin topluma yeniden kazandırılması ve yeniden suç işleme riskinin azaltılmasıdır. Bununla birlikte ceza infaz kurumlarındaki aşırı doluluk, eğitim, mesleki gelişim, psikososyal destek ve rehabilitasyon faaliyetlerinin etkin biçimde yürütülmesini güçleştirmektedir. Tutuklu ve hükümlülerin meslek edinme, eğitimlerini sürdürme ve tahliye sonrasında toplumsal hayata uyum sağlama imkânlarının geliştirilmesi, ceza infaz sisteminin etkinliği açısından önem taşımaktadır. **Bu süreçte ceza infaz kurumlarında görev yapan infaz ve koruma memurları ile sağlık, psikoloji ve sosyal hizmet personelinin çalışma koşulları da göz ardı edilmemelidir.** Kurumlardaki aşırı doluluk, personelin iş yükünü artırmakta; güvenlik, sağlık, psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetlerinin yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Personel sayısının, mesleki eğitim imkânlarının ve çalışma koşullarının mevcut ihtiyaçları karşılayıp karşılamadığı ayrıca incelenmelidir. **Cezaevlerindeki sorunların çözümünün yeni ceza infaz kurumları inşa edilmesinde aranması yeterli değildir.** Sorunun kalıcı biçimde çözülmesi, ceza adaleti politikalarının, tutuklama uygulamalarının, alternatif yaptırım ve tedbirlerin, infaz rejiminin ve rehabilitasyon mekanizmalarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu çerçevede, ceza infaz kurumlarındaki aşırı doluluğun nedenlerinin, tutuklu ve hükümlülerin barınma, beslenme, sağlık, hijyen, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerine erişiminde yaşanan sorunların, hasta ve engelli mahpusların karşılaştıkları güçlüklerin, tutuklama tedbirinin uygulanma biçiminin, infaz ve koruma personelinin çalışma koşullarının ve mevcut denetim mekanizmalarının etkinliğinin bütün yönleriyle araştırılması gerekmektedir. Cezaevlerindeki insan onuruyla bağdaşmayan koşulların ortadan kaldırılması, tutuklu ve hükümlülerin temel haklarının güvence altına alınması, ceza infaz sisteminin uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumunun güçlendirilmesi ve kalıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir Meclis araştırması komisyonu kurulması zorunluluk arz etmektedir.